

जाहिरातींचे दर.

सालील पच्यावर चोंकशी करावी.

स्वव्यापक, अर्थ, 'दुर्गाधवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल हंगील माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ' एव प्रधान: 'इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख २२ जानेवारी, १९४१

अंक ४

सर्व तऱ्हेची कागड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

पायोनियर डाईंग हाऊस

कोचाचे कापड (Casement cloth), दागचे पडदे, टेबल कपड
इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळताना. कारखाना:—
मिर्जापूर मार्गानी रोड, दातेवाडी, पुणे.

डॉ. एन. आर. राजोपाध्ये

यांचे

ऑसगोल or पौष्टिक पिलस घ्या. किंमत १२ आ. फक्त
सोल एजेंट: "वेलणकर वनीषधालय", तुळशीबाग रस्ता, पुणे.
एजन्ता देणें आहे. एक आण्याचा म्येन पाठवून विचारतें.

देशी औषधें तयार करणारा
महाराष्ट्रांतील प्रमुख कारखाना
पं.ह. (अंतिमिचा) व सर्व प्रकारच्या आज्ञारानंतर येणाऱ्या

अशक्ततेवर

रक्तवर्धक

वापरा.

सर्वत्र मिळतें.

— केंद्रे: —

पुणे, मुंबई, उमरावती, नागपूर, सांगली,
कोल्हापूर, हुबळी.

आयुर्वेद रसशाळा
पुणे, लि. पुणे ४.

पुवा आठवडा

नवयुगचा मराठी विनोदी बोलपट

लग्नपहावं करून

दिग्दर्शक : विनायक

भूमिका : दामुअण्णा
मालवणकर

क्षणाक्षणाला तुम्हांस हंसवून
सोडणारा बोलपट—

मि न व्हा — पुणे

डॉ. एन. आर. राजोपाध्ये यांचे खास

देखरेखीखाली चाललेले

“वेलणकर वनीषधालय”

येथे सर्व तऱ्हेच्या बनस्पति व सिद्धोपधी मिळतील. १ पेशापानून
ते सिद्धोपधीपर्यंत मिळण्याचे हे पुण्यांतील पहिलेच दुकान होय. येथे
रोगी तपासून औषध देण्याचीही सोय आहे. दम्यावर दर रविवारी
सकाळी मोकळ ओषध दिले जाते.

उपउण्याची वेळ:—सकाळी ८ ते १२ व दुपारी ३ ते ८ पर्यंत.

पत्ता: “वेलणकर वनीषधालय” तुळशीबाग रस्ता, पुणे.

बँका व कचेऱ्या यांस उपयुक्त असा एक

बीफ साईज

टा इ फ र्फ थ ट र

कोरा असून

स्वस्त विकाऊ आहे.

चोंकशी करा:—

अवर होम, ६१९ शनिवार पुणे. टेलिफोन नं. ९/१२५.

विविध माहिती

पंजाबांत ३ कोटींच्या ऑर्डरी

हिंडुस्थान सरकारच्या सद्युय सात्याने पंजाबमध्ये माळ पुर्व-ठ्याच्या सुमारे ३ कोटि रुपयांच्या ऑर्डरी नुकत्याच दिल्या आहेत. त्यामुळे, तेथील कारखाने तेजीत आहेत.

विदेशी कपाशीच्या आयातीत वाढ

नोव्हेंबर, १९४० अखेर संपलेल्या आठमाहर्षि हिंडुस्थानांत ६३ कोटि रुपयांची कपास बाहेरून आली. १९३९ च्या तत्सम आठ महिन्यांतील कपाशीची किंमत ५३ कोटि रुपये होती. हिंदी कपाशीची निर्गत १९४० च्या पहिल्या आठ महिन्यांत झाली, तिची किंमत १६ कोटि रुपये भरली. म्हणजे, निर्गतीच्या किंमतीत २३ कोटि रुपयांची घट झाली. ह्याचा अर्थ हिंदी कपाशीची निर्गत कमी होऊन उलट विदेशी कपाशीने हिंडुस्थानांत अधिक प्रवेश केला.

हिंदी विमा कायद्यांत दुसरी

हिंदी विमा कायद्यांत दुसरी करणारे एक विल सरकार मध्यवर्ती असेंब्लीच्या येत्या बैठकीत मांडणार आहे, त्याची सर्व वाचने त्या बैठकीतच पुर्ण होतील.

विदेशी थर्मापीटर्स

हिंडुस्थान सरकारने एक हजार डॉक्टरी थर्मापीटर्सची ऑर्डर कलकत्ता येथील एका फर्मला दिली. तिने पुरविलेली थर्मापीटर्स समाधानकारक असल्याचे आढळून आले.

ब्रिटिश सरकारास आर्थिक सहाय

ब्रिटिश साम्राज्यातील देश, संस्थानिक, खासगी संस्था व व्यक्ती ह्यांनी ब्रिटिश सरकारास १९४० अखेर युद्ध-कार्यासाठी एकूण सुमारे २७ कोटि रुपयांची रोसीने मदत केली.

लॉर्ड वेकफील्ड

सी. सी. वेकफील्ड आणि कंपनी ह्या सुप्रसिद्ध पेट्रोल तेलाच्या कंपनीचे गव्हर्निंग डायरेक्टर, लॉर्ड वेकफील्ड, हे नुकतेच आपल्या वयाच्या ८१ व्या वर्षी मरण पावले. त्यांनी कोट्यवधि रुपये सत्कार्य करणाऱ्या संस्थांस दिले.

दोन रुपये रोजावर डॉक्टराची नेमणूक

सुरत म्युनिसिपॅलिटीने आपल्या पेल इस्पितळांत एका एल. सी. पी. एस. डॉक्टराची दोन रुपये रोजावर नेमणूक केली आहे. पहिल्या दुर्वाच्या म्युनिसिपॅलिटीस अशा रीतीने नेमणूक करणे कमीपणाचे आहे, अशी टीका तिचेवर म्युनिसिपॅलिटीच्या जनरल बोर्डाचे सभेत करण्यांत आली, परंतु बोर्डांने नेमणूक कायम केली.

युद्धविषयक धोक्याच्या विम्याची अंमलबजावणी

युद्धविषयक धोक्याच्या सक्तीच्या विम्याची अंमलबजावणी कोणी नुकचत नाहीना, ह्याविषयी चौकशी करण्यासाठी इन्स्पेक्टरने नेमण्यांत आले आहेत. श्री. एम. एस. जयकर ह्यांची ह्या कामी मुंबई प्रांताकरिता नेमणूक झाली आहे.

हेन्ती फोर्ड ह्यांचे पत्रक

मि. हेन्ती फोर्ड हे आतापर्यंत तटस्थ होते. ग्रेट ब्रिटनला युद्ध-कार्यांत अमेरिकेने शक्य ती मदत घावी, असे त्यांनी एक पत्रक काढून जाहीर केले आहे.

लष्करभरतीसाठी गव्हर्नरांच्या अध्यक्षतेखाली सभा मुंबई प्रांतातील लष्करभरतीविषयी मुंबईचे गव्हर्नर पुणे येथे ता. २२ रोजी भरविण्यांत येणाऱ्या सभेत भाषण करणार आहेत. महाराष्ट्रातील व कर्नाटकातील सुमारे ३५० लोकांना सभेस हजर राहण्यासाठी निमंत्रणे गेली आहेत.

पोलंडमधील कालव्यांची सुधारणा

आपल्या ताब्यांतील पोलंडमधील रेल्वे व वहातुघीचे कालवे ह्यांची पुनर्रचना करण्यांत येतील जर्मन अधिकारी मुंनले आहेत. जर्मनीतील कालव्यांशी पोलंडमधील कालवे जोडण्यांत येतील.

आयराची परिस्थिति

“गेल्या १५ महिन्यांत चालू झालेले दुष्परिणाम आयराला फारसे भोगावे लागले नाहीत, हें सुदैव होय. आपले देशांत सास-रेचा पुरवठा भरपूर आहे. सिमेंट तर निर्गतही करता येईल. कपड्यांची उणीव नाही. माल आयात करणाऱ्या आगवोट्टीतील कांहीं आगवोट्टी बुडत असल्याकारणाने पेट्रोलचा पुरवठा अगदी वकशीर नाही. चहासंबंधी तूर्त काळजीचे कारण नाही व त्याचः पुरवठा नियंत्रित करण्याचे प्रयोजन नाही. परंतु जरूर पडल्यास सर्वच प्रकारच्या मालाच्या पुरवठ्याचे नियंत्रण करावे लागेल. आयराजवळ सहा महिने पुरवठा इतका गद्द आहे, परंतु अन्नाचे उत्पादन वाढविले नाही तर उपासमारीचा प्रसंग ओढवेल.” आयर्लंडचे पुरवठा सात्याचे मंत्री, मि. लेमास ह्यांचे आयराच्या विधिमंडळातील भाषण.

मुंबई कॉंपॅरिशनचे अंदाजपत्रक

मुंबई कॉंपॅरिशनला १९४१-४२ मध्ये ३ कोटि, ५२३ लक्ष रुपये उपजण होईल व ३ कोटि, ६७३ लक्ष रुपये खर्च होऊन १५ लक्ष, ४३ हजारांची तूट येईल असा अंदाज आहे.

आगाखानांची हीरकतुला

ना. आगाखान ह्यांनी इस्माइली मुसलमानांचे धर्मगुरुत्व पत्करल्याला १९४५ मध्ये ६० वर्षे पूर्ण होतात, त्या प्रसंगी त्यांची हीरकतुला करण्यांत येणार आहे, त्यास सुमारे ७ कोटि रुपये लागतील. १९२५ साली त्यांची सुवर्ण ज्युबिली साजरी झाली. त्यावेळी त्यांची नैरोबी व मुंबई येथे सुवर्णतुला झाली होती.

अहमदाबाद येथील गिरण्या

अहमदाबादमधील कपास कापडाच्या ६८ गिरण्यांपैकी ५१ गिरण्यांत रात्रपाळी चालू आहे. काहीं गिरण्यांत दोन ऐवजी तीन पाळ्या चालू होण्याचा संभव आहे.

मनिऑर्डरी

हिंडुस्थानांतून १९३९-४० साली जितक्या रुपयांच्या मनि-ऑर्डरी बाहेर गेल्या त्यापेक्षा ५ कोटि, ६६ लक्ष अधिक रुपयांच्या मनिऑर्डरी परदेशांतून हिंडुस्थानांत आल्या. म्हणजे, देण्या-वेण्यांत, इतक्या रकमेची अनुकूल तफावत पडली. ब्रह्मदेशांतून मनिऑर्डरीने ३३ कोटि रुपये आले. मलायाने १३ कोटि रुपये पाठविले. हिंडुस्थानांतील पोस्ट ऑफिसांतून एकूण ७६ कोटि रुपयांच्या मनिऑर्डरी केल्या गेल्या, त्याबाबत पोस्ट सात्यास कमिशनचे रूपाने १ कोटि, ६ हजार रुपये मिळाले.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ... ३८	पृष्ठ	जपानची हिंदी वाजारापेट- पेटमिशनमधील सहकारी दुकाने—सध्याची त्यांची परिस्थिती.	पृष्ठ
२ हिंदुस्थानांत युद्धसामुग्रीचे बाढते कारखाने ... ३९		१ मुंबई येथील सोन्या- चांदीचा वाजार ... ४३	
३ इंग्लंडला अमेरिकेंत सहाय ... ३९		७ न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज लि. ... ४३	
४ उद्योगधंद्यांस वैकचिं सहाय ... ४०		८ प्रॉमिसरी नोटसिंबंधी एक निवाडा ... ४४	
५ स्फुट-विचार ... ४१		९ सहकारिता आणि क्रिकेट ... ४४	
उत्साची पैदास मोठी, परंतु साहसेचें उत्पादन निघे- जित-संयुक्त प्रांताची तीव्र-		१० निवडक बाजाराभाव ... ४६	

अर्थ

बुधवार, ता. २२ जानेवारी, १९४१

हिंदुस्थानांत युद्धसामुग्रीचे वाढते कारखाने

आधुनिक पद्धतीच्या सैन्यामध्ये, सुधारलेल्या यांत्रिक शस्त्रा-
स्त्रांचा भाग फार महत्त्वाचा असतो. चिलखती गाड्या आणि विमाने
ह्यांचा किती विस्तृत उपयोग चालू युद्धात झाला आहे आणि
होत आहे हे प्रत्यक्ष दिसतच आहे. दारूगोळा, तोफा, बंदुका
झांच्या बाबतीत सुधारणा सारखी होत आहे आणि नवीन, नवीन
प्रकारची अधिकाधिक नाशकारक व गतिवान शस्त्रांचे बनवण्यांत
येत आहेत. हिंदुस्थानांतही सैन्य कार्यक्षम होण्यास त्यांचे
आधुनीकरण ह्या तऱ्हेने होणे आवश्यक आहे. जुनी शस्त्रांचे वापर-
णाऱ्या फौजेचें आधुनिक सामुग्री वापरणाऱ्या सैन्यापुढे कांहीं
चालणार नाही हे उघड आहे. आघात आणि बचाव ह्या दोन्ही
बाबतीत सैन्याचें यंत्रीकरण होणे अपरिहार्य झाले आहे हे सिद्ध
करण्याची आवश्यकता नाही. तसेंच, येथे हेहि लक्षांत ठेवले
पाहिजे कीं कोणत्याहि देशाच्या फौजेचें आधुनीकरण व्हावयाचें
म्हणजे त्यास जरूर असलेली सुधारलेली युद्धसामुग्री बनव-
ण्याची स्वतंत्र व भरपूर व्यवस्था होणे अगत्याचें आहे. चालू
युद्धाच्या दृष्टीने हिंदुस्थानांतही फौज वाढवणे आवश्यक आहे,
एवढेच नव्हे तर, त्याच्या आधुनीकरणाची समाधानकारक तरतूद
करणे अगत्याचें आहे. हिंदुस्थानच्या सैन्याच्या आधुनीकरणाचे
बाबतीत चॅटफोल्ड कमिटीने मागे शिफारसी केल्या होत्या त्यांस
मूर्तस्वरूप देण्याची आतां तयारी झाली असल्याचें प्रसिद्ध झालें
आहे. दारूगोळा आणि शस्त्रांचे बनवण्याच्या कारखान्यांचे प्रीत्यर्थ
चार कोटी रुपये सचें व्हावयाचे आहेत.

हासंबंधांतल्या उत्पादन योजनाप्रमाणें दारूगोळाच्या कार-
खान्यांत वीस टक्क्यांनी विस्तार व्हावयाचा असून त्यामध्ये
अनेक प्रकारची अगदी अलीकडच्या पद्धतीची लढाऊ सामुग्री
बनवली जाणार आहे. विमानांतून टाकावयाचे बॉंब, विमानांच्या
दृष्ट्यांपासून बचाव करणाऱ्या तोफा इत्यादींचा ह्या सामुग्रीत
समावेश होईल. ह्या कामी लागणारी यंत्रसामुग्री इंग्लंडमधून
पुरवली जाण्याचें निश्चित झालें आहे आणि तो चालवण्यास

लागणारे कुशल कारागिर जरूर ती कला शिकणे व आपल्या
कामाचा अनुभव मिळवणे ह्याकरितां विद्यायेंत पाठवण्यांत
आले आहेत. चॅटफोल्ड कमिटीच्या शिफारसांस मिटिश् सरका-
रची मान्यता मागेच मिळाली असल्याने नवीन कारखाने उभे
करण्याचें कार्य सुकर झालें आहे. चालू युद्धाच्या गरजांच्या
दृष्टीने लढाऊ कारखान्यांचा विस्तार त्या कमिटीच्या सूच-
नांच्या किती तरी पुढें गेला आहे. शस्त्रास्त्रांचे कांहीं भाग
विनसरकारी कारखान्यांमध्ये बनवण्याची व्यवस्था झाल्याने
आधुनीकरणाची गति वाढली आहे. शिपायांस लागणाऱ्या कप-
ड्याच्या कारखान्यांतले उत्पादन अनेक पटींनी वाढलें आहे.
मद्रास, मुंबई, कलकत्ता व पंजाब येथें असले कारखाने आतां
चालू झाले आहेत. गेल्या महायुद्धाच्या सर्वांत अधिक पैदाशीच्या
वर्षांत म्हणजे १९१७ सालीं सवई बारा महिन्यांत ह्या प्रकारचें
जेवढें उत्पादन झालें तेवढें उत्पादन आतां एका महिन्यांत होण्याची
व्यवस्था करण्यांत आली आहे. युद्ध चालू होण्यापूर्वी लढाऊ
सामुग्रीच्या कारखान्यांची जोरती तयारी झालेली नव्हती. परंतु
त्यांचा विस्तार युद्धाच्या प्रारंभानंतर झपाट्याने झाला आहे आणि
त्यांतले उत्पादन सारलें वाढत आलें आहे. लढाऊ सामुग्रीच्या
उत्पादनाच्या जप्यत तयारीचें महत्त्व हिंदुस्थानाच्या बचावास
किती आहे हे वर सांगितलेंच आहे. तूर्त पश्चिम रणांगणांवर चाले-
लेल्या युद्धांत मिटिश् सरकारास हिंदुस्थानांत तयार होणाऱ्या लढाऊ
सामुग्रीचा चांगला उपयोग होत आहे. वाढलेल्या व वाढणाऱ्या
उत्पादन सामर्थ्याचा जरूर पडल्यास हिंदुस्थानास स्वतःस उत्कृष्ट
उपयोग होईलच. ह्या दृष्टीने पहातां लढाऊ कारखान्यांचा विस्तार
आपल्या देशास लष्करी आणि आर्थिक दृष्टीने उपकार होणार
आहे त्यांत संशय नाही. आजची इंग्लंडची सोय ही वस्तुतः
हिंदुस्थानची सोय आहे. लष्करी संरक्षण आणि लढाऊ सामुग्रीचा
पुरवठा ह्यांचे बाबतीत हिंदुस्थानास स्वायत्तकी होणे तर दृष्टच आहे.
त्या ध्येयाच्या पूर्तीस सध्या अमलांत येणाऱ्या उत्पादन योजनांचें
सहाय्य होणार आहे.

इंग्लंडला धावयाच्या सहायविषयी अमेरिकेंत कायदा

इंग्लंडला प्रस्तुत युद्धांत लढाऊ सामुग्री पुरवून सर्वतोपरी
सहाय देण्याविषयीच्या प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांच्या धोरणास काय-
द्याचें स्वरूप देण्याचा प्रयत्न अमेरिकन काँग्रेसमध्ये चालला आहे.
अमेरिकन संघाच्या बाहेर होणाऱ्या युद्धसारख्या भागगद्दीमध्ये
न पडतां अमेरिकन लोकांनी तटस्थ राहवें ह्या मताचा एक पक्ष आहे
आणि प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांच्या धोरणास विरोध करणाऱ्यांची
सटपट त्यानें चालवली आहे. काँग्रेसपुढील विलासिण्यां व्यक्त केल्या
जाणाऱ्या मतांच्या बाताम्या प्रसिद्ध होत आहेत, त्यांवरून नियोजित
कायद्याच्या मुद्यांत सुचवण्यांत येत असलेल्या दुसऱ्यांची कल्पना
येते. इंग्लंडला लढाऊ सामुग्री पुरवली पाहिजे ह्यांत सर्वांचें एकमत
आहे. पण ती केवळ रोसलिन व पुरवाची का कारण घेऊन द्यावी, तसेंच
प्रेसिडेंटास ह्यासंबंधांत सर्वाधिकार एकदाच देऊन टाकावे किंवा
काय आणि अमेरिकेचें लष्करी संरक्षण व चालू युद्धांत इंग्लंडला
धावयाचें सहाय ह्यांची सोपड घातली जाणें इष्ट आहे किंवा कसे
हे वादचे मुद्दे आहेत असें दिसतें. सध्याच्या युद्धांत इंग्लंडला
यश मिळण्यावर अमेरिकेचें संरक्षण अवलंबून आहे हे तत्त्व
एकदां मान्य झालें असतां बाकीचे वादाचे प्रश्न सुटण्यास
अडचण पडायची नाही. जर्मनी, इटली व जपान ह्यांच्या
निकुटाचे ढाब चालू असतां अमेरिकेनें सार्वत्रिक तटस्थपणाची
वृत्ति स्वीकारणे आत्मघातकीपणाचें आहे, ह्या प्रेसिडेंट रूझवेल्ट
यांच्या मतास अमेरिकन जनतेनें मान्यता देणें अगत्याचें आहे.

उद्योगधंद्यास बँकांचें सहाय्य

हिंदुस्थानांतील आजची परिस्थिति

मोठ्या कारखान्यांस व गिरण्यांस भांडवल मुख्यतः दोन प्रकारांचें लागते. (१) दीर्घ मुदतीचें व (२) अल्प मुदतीचें. जमीन, इमारती, यंत्रसामुग्री खासार्थी पहिल्याचा उपयोग होतो व चालू भांडवलाकरितां अल्प मुदतीचें भांडवल लागते. दीर्घ मुदतीचें भांडवल उभारण्याची सर्वांत सोईस्कर पद्धति म्हणजे नियमित जबाबदारीच्या तत्वावर जोईंट स्टॉक कंपनी काढणे ही होय. ह्या संघर्षात बँका शेअरविक्रीस व डिबेंचर्स संपविण्यास मदत करू शकतात. प्रथम शेअर्स अगार डिबेंचर्स अंढराराइट करून तीं नंतर पैसे गुंतविणाराकडे वर्ग करण्याचें काम करणाऱ्या सास स्वतंत्र संस्था इंग्लंड, अमेरिका वगैरे देशांत आहेत. जर्मनीमध्ये व्यापारी बँकांहि हें काम करतात. भारगाच्या सरेदी-विक्री सुलभतेनें करतां येण्याच्या सोई हिंदुस्थानांत नीटशा उपलब्ध नसल्याकारणानें माग संपण्यास अडचण पडते व अंढराराइट करणाऱ्या संस्थांचे अभावी भारगाच्या विक्रीचें काम अत्यंत जिकीरीचें होतें.

उद्योगधंद्यांत दीर्घ काल गुंतून पडणाऱें भांडवल गुंतविण्याचें काम व्यापारी बँकांचें नाहीं, ह्या घोरणानें त्या ह्या व्यवहारांत पडत नाहींत. म्हणजे, फक्त सैद्ध्या भांडवलाचा प्रश्न उरला. हिंदी कारखाने मुख्यतः कर्जाक रकमा घेऊनच तो प्रश्न सोडवतात. मॅनेजिंग एजंटार्नी कर्जे देऊन, जनतेच्या ठेवी स्वीकारून, सावकारांचें सासगी कर्जे घेऊन अगार व्यापारी बँकांकडून पैसे

घेऊन उद्योगधंद्यास सैद्ध्या भांडवलाची तरतूद होते. मुंबई व अहमदाबाद येथील कपास कापडाच्या गिरण्यांचें एकूण सैद्ध्या भांडवल कसें जमाविलेलें आहे, हें खालील तक्का दर्शवितोः—

मुंबई		अहमदाबाद		
(६४ गिरण्यांसंबंधी आंकडे)		(१६ गिरण्यांसंबंधी आंकडे)		
रु.	एकूण भांडवलार्थी प्रमाण%	रु.	एकूण भांडवलार्थी प्रमाण%	
मॅनेजिंग एजंटार्नी दिलेलें जनतेकडील ठेवी	५,३२,००,०००	२१	२,६४,००,०००	२४
बँकांचा कर्ज	२,७३,००,०००	११	४,२६,००,०००	२९
भाग भांडवल	२,२६,००,०००	९	४२,००,०००	४
डिबेंचर्स	१२,१४,००,०००	४९	३,४०,००,०००	३२
	२,३८,००,०००	१०	८,००,०००	१

वरील आंकडे १९३० सालाबाबत आहेत. मुंबईच्या गिरण्यांचे एकूण भांडवलार्थी फक्त ९% भांडवल बँकांनी दिलेले आहे. अहमदाबादमध्ये त्याचें प्रमाण ४% पडतें. १९३० मध्ये मंदीस प्रारंभ झाला व बँकांनी आपले पैसे आंसडते घेतले. नंतर पुनः चांगले दिवस आले तरी १९३६ मध्ये त्यांत सुधारणा झालेली आढळत नाहीं.

कपास कापडाच्या गिरण्यांचें भांडवल

मुंबई		अहमदाबाद		सोलापूर		
५६ गिरण्या		७३ गिरण्या		५ गिरण्या		
रु.	एकूण भांडवलार्थी प्रमाण%	रु.	एकूण भांडवलार्थी प्रमाण%	रु.	एकूण भांडवलार्थी प्रमाण%	
मॅनेजिंग एजंट्स जनतेच्या ठेवी	७,३६,००,०००	५९.७	३,२९,००,०००	३१.७	२१,००,०००	१५.४
बँका	१,२५,००,०००	१०.२	५,३९,००,०००	५०.९	१५,००,०००	११.०
डिबेंचर्स	१,१९,००,०००	९.५	५८,००,०००	५.६	२५,००,०००	१८.४
इतर	९,००,००,०००	७७.६	१,२३,००,०००	११.८	४४,००,०००	३२.४
	९,९९,००,०००	१००	१०,३९,००,०००	१००	१,३६,००,०००	१००

बँका कोणत्या पद्धतीनें पैसे देतात ?

कॅश क्रेडिटच्या पद्धतीनें बँका बहुधा पैसे देतात. पैसे घेणारानें बँकेत सातें उघडावयाचें व उपाधिक कमाल मर्यादेपर्यंतच्या रकमेचे त्यानें चेक काढावयाचे, अशी ही योजना असते. बँक माल आपले ताब्यांत घेते अगार लावून घेते. दुरीज बँकेचे जेवढे पैसे वापरते, त्यावरच कर्जदारास व्याज थावें लागतें. रकम वापरलेली असो अगार नसो फाईल किमान व्याज बँकांस वड्ड्या थावें लागतें. बँकांचा मुख्य भर ज्या मालाचे पैसे सहज उभें रहातील अशांचें तारण घेण्याकडे असते; कर्जदाराच्या वैयक्तिक पतीस त्या विशेष महत्त्व देत नाहींत. इमारती, यंत्रसामुग्री वगैरे सारख्या मौल्यवान जिद्दीकडेह्य त्या लक्ष देत नाहींत. मॅनेजिंग एजंटच्या वैयक्तिक पतीवर बँकांनी माल दिला, तरी त्या मालाचें तारण पुनः त्या घेतातच. कच्चा माल व तयार माल ह्यांच्या किं-

तीच्या ७०% ते ७५% रकम व तयार होत असलेल्या मालाच्या ५०% पेक्षा बँका अधिक रकम कर्जाक देत नाहींत. आपल्या रकमा वकशीर परत येण्याकडे बँकांचें लक्ष असतें. व बहुधा त्या पुनः नवीन कर्जे मंजूर करतात. परंतु, कर्जदारास सहाजीकच थोडी भीति वाटत असते. कर्जदाराची सरी आर्थिक किंमत करणे बँकांस जड जातें, त्यामुळे कर्जे देताना त्यांनी इतकी काळजी घेणें स्वाभाविक असतें. कारखानदार पक्काच बँकेकडून कर्जे घेतात असें नाहीं व बँकांस त्यासंबंधी माहिती पुरविण्यास ते तत्पर नसतात. बँका त्यामुळे साशंक होतात. उद्योगधंद्यास पैसे पुरविण्यास हिंदी बँकांजवळ पुरेशा रकमा नसतात, असें नाहीं. मुख्य प्रश्न आहे, तो ठेवीदाराच्या बँकेवरील विन्यासासंबंधीचा आहे. उद्योगधंद्यांत पैसे गुंतविणाऱ्या बँकांनी प्रथम आपल्या ठेवीदारांचा विश्वास संपादन केला पाहिजे.

इ. इ. बँकर्सचे (अमासिकांपरून)

स्फुट विचार

उसाची पैदास मोठी, परंतु साखरेचें उत्पादन नियंत्रित चालू मोसमांत साडेसात लक्ष टनांच्यावर साखरेचें उत्पादन जाकें नये असें संयुक्त प्रांत व बिहार येथील सरकारांनीं ठरविलें आहे आणि त्याप्रमाणें कारखान्यांत होणाऱ्या माळाचें नियंत्रण होणार आहे. साखरेचें उत्पादन मर्यादित झालें म्हणजे उसाचा त्यांमध्ये होणारा खपहि मर्यादित होणार हें उघड आहे. चालू सालांतली उसाची पैदास मात्र मर्यादित झालेली नाही ह्या कारणानें कारखान्यांत न गळणाऱ्या उसाचें काय होणार हा प्रश्न उपस्थित होतो. ह्या उसाचा गूळ करतां येईल पण तरीहि पुष्कळ ऊस शिष्टक राहून बाया जाईल. ह्यामुळे तो पिकवणाऱ्या शेतकऱ्यांचें नुकसान होईल ही मोठीच अडचण आहे. सगळा ऊस कारखान्यांत गाळण्याची परवानगी याची तर साखरेचें उत्पादन फाजील वाढेल आणि गेल्या हंगामांतला माल पडून राहिला आहे त्यांत नवीन साखरेची भर पडून संबंद धंयाचा नाश होईल. साखर शिल्लकेत बाळगण्याचें त्राण अनेक कारखान्यांत नाही आणि नवीन उत्पादनाचा बोजा त्यास सहन व्हावयाचा नाही.

संयुक्त प्रांताची तोड

ह्या अडचणीवर संयुक्त प्रांताच्या सरकारनें तोड काढली आहे ती अशी. प्रांताच्या पश्चिम विभागांत गूळ मोठ्या प्रमाणावर होतो. तेथें हंगामाचे अखेर, क्वचित् अपवाद सोडल्यास, ऊस शिष्टक राहण्याची भीति नाही. गोमा नदीच्या पूर्वेकडील विभागांत मात्र ही भीति आहे आणि कारखान्यांस ऊस पुरवणाऱ्या तेथील शेतकऱ्यांस फाजील उरणाऱ्या त्यांच्या पिकावहळ नुकसान भरपाई याची लागेल. शेतांत उभें पीक शिष्टक राहिल त्याचा अंदाज एप्रिलमध्ये पटवण्याचें मार्फत केला जाईल. सुद्धा उसापेक्षा लोडव्यास कमी दरानें नुकसान भरपाई दिली जाईल. त्या दोन जातींच्या उसासाठी दर एकर १५ व १० रुपये अनुक्रमें यावे असा विचार आहे. उसावर लहानशी पडवी आकारण्यांत यावयाची आहे. तिची रकम साखरेचे कारखाने 'फाजील उसावहळ भरपाई' सात्त्यावर जमा करून ठेवतील आणि ती सुमारे १७ लक्ष रुपये इतकी होईल, असा अंदाज आहे. गोमा नदीच्या पूर्वेकडील प्रदेशांत शेतकऱ्यांमध्ये वांटण्यास ही रकम पुरेशी होईल. पश्चिमेकडील भागांत उसाचे दर कमी करण्यांत आलेले नसल्यानें तेथें नुकसान भरपाई देण्याचें कारण नाही. काहीं ठिकाणीं भरपाई करण्याची जरूर भासल्यास दुष्काळ फंदीतून ती केली जावी अशी योजना आहे. संयुक्तप्रांत आणि बिहार ह्या प्रांतांत ऊस व साखर ह्यांचे विषयीचा धंदा किती गुंतागुंतीचा व अडचणीचा झाला आहे ह्याची कल्पना वरील योजनेवरून येईल. पण तेथील सरकारांस शेतकरी, कारखानदार व साखर विकत घेणारी जनता ह्या सर्वांच्या हिताचा मेळ घालणें अगत्याचें आहे हें लक्षांत ठेवणें आवश्यक आहे.

जपानची हिंदी बाजारपेठ

नोव्हेंबर, १९४० अखेर संपणाऱ्या १९४०-४१ च्या पहिल्या आठ महिन्यांतील हिंदुस्थान व जपान ह्यांचेमधील व्यापाराचे आंकडे पाहिले, तर असें आढळून येतें की, जपानमधून

हिंदुस्थानांत अधिकधिक माल घेऊं लागला आहे. विशेषतः यंत्रसामुग्री, रंग, इत्यादींची आयात वाढली आहे. जपाननें हिंदुस्थानाकडे ह्या आठ महिन्यांत १३ कोटि रुपयांचा माल पाठविला; १९३९-४० च्या तत्सम मुदतींत ११ कोटि, १५ लक्ष रुपये किंमतीच्या जपानी मालाची हिंदुस्थानांत आयात झाली होती. हिंदुस्थानांत १९३९-४० च्या पहिल्या आठ-महिांत जपानकडे ८३ कोटि रुपयांचा माल पाठविल होता. १९४०-४१ च्या पहिल्या आठ महिन्यांतील निर्गत फक्त ५३ कोटि रुपयांचीच आहे, जपानमधून येणाऱ्या मालांत कपास कापडाचेंच प्राधान्य असलें तरी त्या कापडाची आयात हळूहळू कमी होऊं लागली आहे. जपान हिंदुस्थानकडे जितका माल पाठवितो, त्यापेक्षां हिंदी मालाची जपानकडे होणारी निर्गत कमी असल्याकारणानें हिंदुस्थानास जपानचे देणें याचें लागतें, त्याची व्यवस्था करण्याकरितां विशेष व्यवस्था करावी लागते. जपानी येन व ब्रिटिश पॉंड ह्यांचें नातें ठरवून दिलेलें नसल्याकारणानें थोडी अडचण भासते, कारण रुपयाचा पोंडाशी संबंधित ठरविलेला आहे. त्यासंबंधीं काहीं मासुली व्यवस्था अंमलांत आहे व तिचेप्रमाणें देण्यापेण्याची व्यवस्था सध्या चालू आहे. एकंदरीनें जपान हें राष्ट्र हिंदुस्थानास यंत्रसामुग्री वगैरेच्या पुरविल्याचें संबंधांत युरोपियन राष्ट्रांची जागा हळूहळू घेऊं लागलें आहे.

ग्रेट ब्रिटनमधील सहकारी डुकानें

ग्रेट ब्रिटनमध्ये आज सहकारी चळवळींत जितके लोक आहेत, तितके पूर्वी कधीच नव्हतें. १७९० मध्ये इंग्लंड व वेल्स ह्यांची जेवढी लोकसंख्या होती, तितके म्हणजे सुमारे ९० लक्ष लोक सहकारी संस्थांचे आतां सभासद आहेत. त्यांतील बहुतेकांची स्वतःची घरे आहेत. प्रत्येक कुटुंबांत तीन माणसे आहेत, ह्या हिशेबानें सुमारे २३ कोटि लोकांच्या गरजा सहकारी तत्त्वावर चाललेल्या संस्थांकरवी भागविल्या जातात, असा हिशेब होतो. युद्धकाळांत मालाचा पुरवठा अंपुस पडून महागाई होते व भांडवलदार, व्यापारी आणि कारखानदार ह्या संधीचा फायदा घेतात; आणि तें स्वाभाविकहि आहे. सरकार त्यास पायबंद घालण्याचा शक्य तोंवर प्रयत्न करतें. हिंदुस्थान सरकारनें युद्ध सुरू झाल्यानंतर, अशाच प्रकारें किंमतीचे नियंत्रण करून भरमासाट नफेवाजीस आळा घातला व त्यामुळे किंमती स्थिर राहिल्या, हें सर्वांच्या लक्षांत आहेच. तथापि, सहकारी डुकानांचें जाळें सर्व देशभर पसरलेलें असेल, तर गिऱ्हाडकांचें हितसंरक्षण करण्याचें काम अधिक प्रभावी रीतीनें पार पडेल, हें उघड आहे. व्यापारी व कारखानदार ह्यांच्या सहकार्यानेंच सरकारास युद्धप्रयत्न चालू ठेवावयाचा असतो; तेव्हां त्या वर्गास सरकार विशेष नाउसाद फक्त शकत नाही. परंतु, त्यांच्या भरमसाट नफ्यास आळा घालण्याचें कार्य मात्र संघटित सहकारी डुकानें उत्कृष्टरीतीनें पार पाडू शकतील. सहकारी डुकानें ह्या बाबतींत किती उपयुक्त ठरतात, ह्याचा अनुभव ग्रेट ब्रिटनमध्ये आलेला आहे. तेथें विक्रीच्या १,०७७ स्वतंत्र सोसायट्या असून त्यांचे पटावर ८६५ लक्ष सभासद आहेत. एकूण २३ लक्ष नोकर त्यांत काम करतात. सोसायट्यांनीं चाळविलेल्या डुकानांत १०,६६० वाप्याचीं, ५०१५ दुग्धाचीं, १२४९ फळ-भाज्यांचीं, ४८० दुधाचीं, २१०१ कापडाचीं, ७२८ शिंप्यांचीं, १२३६ बुटांचीं, १०१३ फर्निचर, रेडिओ वगैरेचीं, ४२१ औषधांचीं, ५० चष्म्यांचीं, २५९

तंबाखूची व १४४ केस कापण्याची दुकाने आहेत. इतर प्रत्येक ३० दुकानांस १ सहकारी दुकान, असे प्रमाण पडते. सहकारी दुकानांची १९३९ मध्ये एकूण विक्री सुमारे ४ अब्ज रुपयांची झाली.

सध्याची त्यांची परिस्थिति

ग्रेटब्रिटनमध्ये, युद्धास प्रारंभ झाल्यानंतर अन्नपुरवठा नियंत्रित करण्यांत आला, त्यावेळी सहकारी दुकानांस एकूण पुरवठ्याच्या २७% लोणो, २५% बेकन, ३०% सासर व १३% मांस मिळाले. को-ऑपरेटिव्ह होलसेल सोसायटी व स्कॉटिश को. होलसेल सोसायटी ह्या संस्था ब्रिटीश सहकारी दुकानांच्या केंद्रस्थानी आहेत व त्या उत्पादन, आयात व्यापार, बाऊक विक्री, भांडवल-पुरवठा, इत्यादि महत्त्वाची कामे करतात व करून घेतात. को-ऑपरेटिव्ह होलसेल सोसायटीने १९३९ मध्ये स्वतःचे ७० कोटि रुपयांचे उत्पादन विकले; तिचे पटवारे ६०,७६९ नोकर आहेत. स्कॉटिश सोसायटी १४,२६४ नोकरांस काम देते व तिचे उत्पादन ७३ कोटि रुपये किंमतीच्या मालाचे होते. सर्व प्रकारच्या मालाचा व विशेषतः अन्नसामुग्रीचा पुरवठा ग्रेटब्रिटनमध्ये सरकारने नियंत्रित केला असल्याने नफ्याचे प्रमाण कमी झालेले आहे. सहकारी सोसायट्यांस त्यामुळे आपले डिस्ट्रिबुट कमी करणे भाग पडले आहे. डिस्ट्रिबुटचा दर आणखी सख्खी जाणे संभवनीय आहे, तथापि मिळणारे डिस्ट्रिबुट हा समासद-गिन्साइकाचा नफाच आहे, हे विसरता कामा नये. डिस्ट्रिबुट कमी पडू लागले. तर, तर सहकारी-चळवळीच्या भांडवलांत होत चाललेल्या असंड वाढीस थोडी आडकाठी येईल. कित्येक लोकांनी स्थलांतर केले, त्यामुळे सोसायट्यांचे गिन्साइक कमी झाले व जाणाऱ्या समासदांनी सोसायट्यांतील आपल्या ठेवीहि परत मागितल्या. काहीं सोसायट्यांस त्या तात्काळ परत करणे थोडे कठीण गेले, परंतु एकंदरीने पहाता विशेष अडचण कोणासच भासली नाही. सहकारी विक्रीचे बाबतीत हिंडुस्थान पुष्कळच मागासलेला आहे. सहकारी पतपेढ्यांचा प्रसार येथे बराच झाला असला, तरी कंभूमस सोसायट्यांची प्रगति अत्यल्प झालेली आहे. सहकारी दुकानांस ब्रिटिश व्यापारांत केवढे महत्त्वाचे स्थान आहे व सहकारी चळवळीचे जाळे तेथे कसे पसरलेले आहे, हे वरील माहितीवरून स्पष्ट होईल. युद्धकाळांत सहकारी दुकाने जनतेच्या हिताचे कसे संरक्षण करू शकतात, हे त्यावरून दिसून येईल.

युरोपियन देशांनी अमेरिकेंत गुंतविलेले पैसे

युरोपांतील देशांनी अमेरिकेंत बरेच पैसे गुंतविलेले आहेत, त्यासंबंधांतील १९३९ अखेरचा तपशील फॉर्नि कॉमर्स विकली ह्या अमेरिकन साप्ताहिकानें दिला आहे. --

देश

गुंतविलेली रकम
(दशलक्ष डॉलर्स)

बेल्जियम	३१२
फ्रान्स	६३३
जर्मनी	११०
इटली	७९
नेदरलँड्स	१,०९८
स्वित्झरलँड	१,१३८
ग्रेट ब्रिटन	३,८०३
युरोपांतील इतर देश	५२५

६,६९८

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक महणजेच बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ वारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१९ विरगांव (" अहमदनगर)
३ इस्लामपूर (" ")	२० धुळे (" प. सानेदो)
४ कऱ्हाड (" ")	२१ दोंडाईचे (" ")
५ तासगांव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६- किलोकरवाडी (" ")	२३ शहदे (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ नंदुरवार (" ")
८ कोरगांव (" ")	२५ साक्री (" ")
९ वाई (" ")	२६ शिंदवेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळवे (" ")
११ शेवगांव (" ")	२८ मालेगांव (" नाशिक)
१२ कोपरगांव (" ")	२९ सद्यणा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	३० कळवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लासलगांव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगांव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोल (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अमर शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

मुंबई येथील सोन्याचादीचा बाजार

चांदी

हिंडुस्थान, ब्रह्मदेश, आफ्रिका, चीन, मेक्सिको इत्यादि देशांत सोने व चांदी हीं सांपडतात. त्यांचे पाटले तयार केले जातात व त्यावर सरकारी टांकसाळ अगर नामवंत बँका, ब्रोकर्स इत्यादींचे शिक्के मारले गेल्यावर ते विक्रीस येतात. चांदीची शुद्धता हजारांत ९९६ ते ९९९ इतक्या दर्जाची असते. पाटल्यावर त्यांचे वजन औसांत मांडले जाते. साधारणतः प्रत्येक पाटला ९५० ते १,१५० औंस वजनाचा असतो. मुंबईच्या बाजारांत, हिंदुस्थानातील व ब्रह्मदेशातील चांदीस इंडियन सिल्व्हर व विदेशी चांदीस इंग्लिश सिल्व्हर असे म्हणतात. चांदीची किंमत प्रत्येक १०० तोळ्यांची असते व २,८०० तोळ्यांचा साधारणतः पाटला असतो. खरेदी-विक्रीच्या सोईसाठी एकाद्रे मध्यवर्ती ठिकाण असलेले म्हणून बॉंबे बुलिअन एक्सचेंजची स्थापना झाली आहे. त्याचे सभासदांस बुलिअन ब्रोकर्स असे म्हणतात व ते आपल्या गिन्हाइकांतर्फे खरेदी-विक्री करतात. खरेदी-विक्रीचा करार झाल्यानंतर चांदीची प्रत्यक्ष देवघेव तात्काळ अगर आजवढ्यांत होते. विकृत घेणारानें थावयाच्या किंमतीचा हिशोब साळीलप्रमाणे केला जातो:-पाटल्यावर औसांत वजन लिहिलेले असते, त्याचे १ औंस=२३ तोळे ह्या काढकानें तोळ्यांत रूपांतर करण्यांत येते. ह्या तोळ्यांस शंभरांनै भागून भागाकारास किंमतीनै गुणण्यांत येते. समजा, पाटल्याची वजन १,००२.१० औंस आहे.

$$१,००२.१० \times २३ = २६७४.९३ \text{ तोळे.}$$

“अ” दलालाची खरेदीची अंमर “ब” दलालाची विक्रीची किंमत

$$\left. \begin{aligned} & ६१ \text{ रु. } ९ \text{ आ. } \times २६७४.९३ \\ & = १६४६.७५३७ \\ & = १६४६ \text{ रु. } १२ \text{ आ.} \end{aligned} \right\}$$

“अ” दलालाची विक्रीची किंमत अगर “क्ष” गिन्हाइकाची खरेदीची किंमत

$$\left. \begin{aligned} & ६१ \text{ रु. } १० \text{ आ. } ६५ \times २६७४.९३ \\ & = १६४९ \text{ रु. } ४ \text{ आ. } ३५ \end{aligned} \right\}$$

म्हणजे, “अ” दलालाचे कमिशन २ रु. ८ आ. ३५

“क्ष” गिन्हाइक आपला पाटला घेतलेवरील चेंक देतो. “अ” दलालानें “ब” दलालास अगोदरच खरेदीची किंमत दिलेली असते. अशा रीतीनै ह्या व्यवहार पुरा होतो.

चालू महिना आणि येता महिना ह्यांमध्ये करावयाच्या देवघेवींचे करारीही आज होऊ शकतात. ह्या व्यवहाराबाबत कांहीं विशेषे अटी असतात. २,५०० तोळ्यांपेक्षा कमी वजनाचे व ३,२०० तोळ्यांपेक्षा अधिक वजनाचे पाटले ह्यांचे वायथाचे व्यवहार केले जात नाहीत. २,८०० तोळ्यांचे पाटले त्यांस उत्तम. ह्यांपेक्षा वजन थोडें कमी-अधिक असल्यास त्याची किंमत बुलिअन एक्सचेंज वरील त्या दारानें थावी घ्यावी लागते. एकाचास पहिल्या अगर दुसऱ्या वायथाचे ५ पाटले घेणें असेल, तर तो त्याप्रमाणे दलालाशीं करार करतो. दुसऱ्या वायथाची चांदीची किंमत ५६ रुपये आहे, व ५ पाटल्यांचें वजन १४,५८८.२६ तोळे आहे व उराविक सामुली वजनापेक्षा कमी-अधिक असणाऱ्या वजनाबद्दल देण्या-वेपण्याचा एक्सचेंजन ठरविलेला दर ५७ रु. २ आणि आहे. असे मानल्यास साळीलप्रमाणे हिशोब होतो:-

५ पाटले, प्रत्येकी २,८०० तोळे = १४,००० हे त्यांचे करारा-साठी सामुली वजन.

प्रत्येक १०० तोळ्यांस ५६ रु.

$$१४,००० \text{ तोळ्यांस } \frac{१४,००० \times ५६}{१००} = ७,८४० \text{ रु. } ० \text{ आ. } ० \text{ पै}$$

एकूण वजन १४,५८८.२६ तोळे आहे.

म्हणजे, ५८८.२६ तोळे अधिक आहे.

त्यांचे $\frac{५८८.२६ \times ५७ \text{ रु. } २ \text{ आ.}}{१००} = ३२६ \text{ रु. } ९ \text{ आ. } ० \text{ पै}$

एकूण देणें रकम ... ८१७६ रु. ९ आ. ० पै

वायथाच्या उराविक दिवशीं, विकृत घेणारा दलाल विक्री करणाऱ्या दलालास वरील रकम देऊन ५ पाटले घेऊन ठेवतो, व गिन्हाइक त्या दिवशीं आपल्या दलालास रकम देऊन ते पाटले हातीं घेत. विकृत घेणारानें पाटले घेण्यास विलंब केला तर एक्सचेंजन ठरविलेल्या द्वाप्रमाणे व्याजाची आकारणी केली जाते. देणान्या-घेणान्यापैकी एकास आपला करार पुरा करता आला नाही, तर दुसरा एक्सचेंजच्या अधिकाऱ्यांकडे तक्रार करतो. हे अधिकारी मूळ कराराचा लिठाव करू शकतात व ज्याची जूक असेल, त्यावर झालेले नुकसान लादू शकतात. (इं. मं. चें. च्या मासिकावरून)

न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज लि., मुंबई.

वरील नांवाची संयुक्त भांडवलशाही खासगी कंपनी मुंबई येथे स्थापन झाली आहे. श्री. ग. स. मराठे ह्यांच्या मालकीचा “न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज” ह्या नांवानें चालू असलेला धंदा ही कंपनी विकृत घेईल. सर्व तऱ्हेच्या रवरी माळाचें उत्पादन करणें हा ह्या कंपनीचा प्रमुख उद्देश आहे. कंपनीचें भांडवल २ लक्ष रुपये असून तें प्रत्येकी २० रुपयांचे २,५०० ऑर्डिनरी भाग, प्रत्येकी ५० रुपयांचे १,००० ऑर्डिनरी भाग, व प्रत्येकी १०० रुपयांचे १,००० ६% क्युमुलेटिव्ह प्रेफरन्स भाग, ह्याप्रमाणे विभागलेले आहे. मेसर्स मराठे आणि कंपनी हे प्रस्तुत लिमिटेड कंपनीचे मॅनेजिंग एजंट्स आहेत. श्री. ग. स. मराठे (अॅक्चुअरी), श्री. गणेश कुण्ठ चितळे, बी. कॉम., व श्री. पुरंदर गणेश मराठे हे कंपनीचे पहिले डायरेक्टर आहेत. न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज लि. ही प्रायव्हेट लिमिटेड कंपनी असल्याकारणानें, तिच्या शेअर्सच्या विक्रीसाठी प्रॉप्येटरस वगैरे काढण्यांत येणार नाही.

मोटारी

१ जानेवारी, १९४० रोजी वेगवेगळ्या देशांत किती मोटारी होत्या, हे साळील तत्का दर्शवितो:-

देश	एकूण मोटारी	प्रत्येक मोटारीशीं लोकसंख्येचें प्रमाण
अमेरिका	३०,१८०,२२५	४
कॅनडा	१,४२०,९२४	८
ग्रेट ब्रिटन	२,६०८,५०१	१८
फ्रान्स	२,२६८,९८५	१८
जर्मनी	१,९५१,७८९	४२
इटली	४७५,०००	९३
राशिया	७५०,०००	२५२
जपान	१८०,०००	३८९
हिंडुस्थान	१८५,०००	१,९०८

प्रॉमिसरी नोटीमध्ये पैसे कोठें द्यावयाचे या संबंधी काहीच योजना नसल्यास दावा कोठें करावा ?

कलकत्ता हायकोर्टातील दावा

श्री लाल सिंघानिया वादी वि... अनंतलाल मोन्द्याल... प्रतिवादी प्रस्तुतचा दावा वादीने (श्रीलाल सिंघानिया) प्रतिवादी (अनंतलाल मोन्द्याल) कडून रुपये २०१९ प्रॉमिसरी नोटीवरून वसूल करण्याकरता लाविलेला आहे. ही प्रॉमिसरी नोट मूळ कोणीएक शामलराम झंझुणवाला याने प्रतिवादीकडून तारीख १५ सप्टेंबर १९३१ रोजी लिहून घेतली व ती पुढे १५ जानेवारी २० नोव्हेंबर १९३८ रोजी वादीच्या नावे करून दिली. तारीख २७ सप्टेंबर १९३५ रोजी प्रतिवादीने या नोटीच्या पोर्त ५० रुपये वसूल दिला व तो त्याने सदर प्रॉमिसरी नोटीवर मांडून देऊन त्यावर सही केली. प्रतिवादीने कित्येक तक्रारी केल्या, परंतु या निवाड्यापुरती महत्त्वाची अशी तक्रार म्हणजे दावा मुदतीत नाही ही होय.

हा दावा तारीख ७ नोव्हेंबर, १९३८ रोजी कलकत्ता हायकोर्टात दाखल केलेला आहे. दाव्यातील नोट लिहून देताना लिहून घेणाराचे वर्णन असे केले आहे—“श्री. बाबू शामलराम झंझुणवाला राहणार-बाजार झूजगुंज, यासी लिहून देणार वगैरे” या प्रॉमिसरी नोटीमध्ये प्रतिवादीने पैसे कोठें द्यावयाचे या संबंधी मुळीच काही योजना केलेली नाही. सरोसरी प्रॉमिसरी नोट लिहून घेणार हा भागलपूर येथे राहात नसून तो कलकत्ता येथेच व्यापार धंदा करून राहात असतो व त्याचा वर्षापिकी पुष्कळ काळ कलकत्त्यात घालविला जातो. तेव्हा ज्याअर्थी नोटीमध्ये भागलपूर येथे राहण्याचे ठिकाण म्हटले आहे त्याअर्थी दावा भागलपूर येथेच आणावयास पाहिजे होता व तो तसा आणला असता म्हणजे प्रतिवादीच्या म्हणण्याप्रमाणे दाव्याची शेवटची मुदत तारीख २७ सप्टेंबर १९३८ रोजी संपत होती व त्या तारखेस भागलपूर येथील कोर्ट सुरू होते तेव्हा, दाव्यास मुदतीची हरकत आहे.

वादीतर्फे म्हणणे असे की, ‘प्रॉमिसरी नोटीचे पैसे देण्याचे ठिकाण कलकत्ता हेच होय. कारण सदर झंझुणवाला हा कलकत्ता येथे सरोसरी राहात होता आणि कलकत्ता हायकोर्ट हे सुटीमुळे ता. २७ सप्टेंबर १९३८ रोजी बंद झाले ते ७ नोव्हेंबर १९३८ रोजी उघडले. तेव्हा दाव्यास मुदतीची हरकत येऊ शकत नाही, कारण ज्या कोर्टात दावा करावयाचा ते कोर्टच सुटीमुळे बंद असल्याने कोर्ट ज्या दिवशी सुरू झाले त्या दिवशी दाखल केलेला दावा मुदतीत आहे.’ म्हणजे दावा कलकत्ता येथे आणता येतो असे असल्यास दावा मुदतीत आहे, सर्वांनी नाही.

सुद्धा—प्रॉमिसरी नोटीमधील सावकार कलकत्ता येथे राहतो, हे जरी शाबूत झालेले असले तरी दावा कलकत्त्याच्या कोर्टात आणता येतो काय हा प्रश्न आहे.

६३ कलकत्ता ७२६ या निवाड्यामध्ये असे मानण्यात आले आहे की, ज्यावेळी एखाद्या करारावरून दावा करावयाचा असतो त्यावेळी तो करार ज्या ठिकाणी अंमलात आणावयाचा असतो त्या ठिकाणीच्या करारावरून दावा करता लागतो आणि देव्या-

घेण्याच्या व्यवहारांमध्ये सावकार ज्या ठिकाणी राहात असेल त्या ठिकाणी कर्ज फेडण्याचा करार असतो असे मानावयाचे असते. कारण ऋणकोने घनकोला शोधून त्यास त्याचे कर्ज भागवावयाचे असा सर्वसाधारण कायद्याचा नियम आहे.

कराराचा कायदा क. ४९ यामध्ये अशी योजना केली आहे की, ज्यावेळी एखादा करार होतो त्यावरून दावा करणे शक्य असल्यास त्या करारात तो कोणत्या ठिकाणी पुरा करावयाचा याचा जो उराव असेल त्या ठिकाणाच्या कोर्टातच त्या करारावरून दावा आणला पाहिजे. मात्र ज्यावेळी असे ठिकाण करारात नमूद नसेल त्यावेळी ऋणकोने कोणत्या जागी करार पुरा करावयाचा हे घनकास निचाकले पाहिजे. अशी योजना केली म्हणजे ऋणकोने घनकोच्या ठिकाणी जाऊन त्यास त्याचे कर्ज दिले पाहिजे हा सर्वसाधारण कायद्याचा दंडक सदर क. ४९ मध्ये रद्द केला आहे.

कराराच्या कायद्यामधील हा नियम प्रॉमिसरी नोटीवरील दाव्यांत लागू होणार नाही, शिवाय या नोटीमध्ये पैसे मागेठ तेव्हा परत देण्याचा करार आहे. याप्रमाणेच ३१ मद्रास २२३ या निवाड्यात मानलेले आहे. तेव्हा प्रस्तुतचा दावा वादीने कलकत्ता हायकोर्टात केला आहे ते बरोबर आहे आणि म्हणून दावा मुदतीत आहे.

सारांशः—ज्यावेळी प्रॉमिसरी नोटीत पैसे कोठें द्यावयाचे या संबंधी करार नसेल त्यावेळी नोट जर “भागल त्यावेळी” देण्याच्या कराराची असेल तर ज्या ठिकाणी वादी राहतो तेथील कोर्टात दावा आणता येतो.

हिंदी कपाशीची परिस्थिति

हिंदी कपाशीचे बाजारभाव खाली गेले आहेत, ते चढत नाहीत अशी हाकाटी एकीकडे ऐकू येत आहे तर दुसरीकडे बाहेरून हिंडुस्थानांत येणाऱ्या कपाशीची आयात अलीकडे वाढली आहे ही बातमी प्रसिद्ध झाली आहे. उंची जातीचे कापड बनवण्यास हिंदी गिरण्यांस परदेशी कपासाची आवश्यकता भासते. असल्या परदेशी कापडाची आयात बंद होण्यास त्याची जागा स्वदेशी मालाने घेतली पाहिजे हे उघड आहे. पण त्या योगाने देशी कपाशीचा उठाव कमी होऊन तिच्या किंमती पडलेल्या रहातात. गेल्या नोव्हेंबरमध्ये पुण्या झालेल्या आठ महिन्यांच्या अवधीत सुमारे पावणेसात कोटि रुपये किंमतीचा कापूस हिंडुस्थानांत आला. त्या पूर्वीच्या वर्षाचे मानाने ही आयात दीड कोटि रुपयांनी अधिक होती. इकडे कपासाची आयात ह्याप्रमाणे वाढली आणि हिंदी कपासाची निर्गत दोन कोटींनी घटून सोळा कोटि रुपये भरली. हिंदी कपासाचा स्वदेशी गिरण्यांतला सपहिले गेल्या सप्टेंबरअखेर पुण्या झालेल्या सहामाहीत थोडा कमी झालेला दिसला. स्वदेशातील सपार्ची आणि परदेशांत होणाऱ्या निर्गतीची हिंदी कपाशीची स्थिति कशी आहे, हे व दिलेल्या आकड्यांवरून स्पष्ट होईल. आयात झालेला कापूस बहुतांशी इजिप्त व पूर्व आफ्रिका ह्या देशांतून आलेला आहे. हिंदी कपाशीचा सप वाढवण्याचा आणि तिच्या किंमती किफायतशीर रहातील अशी व्यवस्था करण्याचा प्रश्न महत्त्वाचा असून तो सोडवण्याचा प्रयत्न होणे अगत्याचे आहे.

सहकारिता आणि क्रिकेट

(लेखक—श्री. बा. चिं भाडु)

वास्तविक पाहता सहकारिता आणि क्रिकेटचा सेव्ह यांचा अर्थाअर्था काय संबंध ? एक अर्थशास्त्राशी निकटचा संबंध आणि नातेगोते असणारा विषय, तर दुसरा करमणुकीसाठी सेव्ह्यावयाचा व सेव्हला जाणारा सेव्ह. एकामध्ये अर्थ निर्माण करण्यासाठी भांडवलाची जमवाजमव करणे, तर दुसऱ्याचा अर्थ-निर्मितीशी संबंधही नाही, उलट सर्वांचीच तोंडे फार. पण अमळ सक्षमतेने पाहिल्यास सहकारिता आणि तिच्या संस्था व क्रिकेटचा सेव्ह आणि तिच्या संस्था यांमध्ये साम्यही पुष्कळच आहे असे दिसून येईल.

दोन्हीही बाबी संघशक्तीच्या अमोघ तत्त्वावरच अधिष्ठित झालेल्या आहेत. सहकारी संस्थांचे कामकाज आणि यश जसे एकपाया, एकमत आणि एकहेतूवर अवलंबून असते तसेच क्रिकेटच्या सेव्ह्यातही पण असावे लागते. एकाच्या शिलेदाराच्या एकट्या-इकट्या प्रयत्नांची महती सहकारी क्षेत्रात महत्त्वाची उरत नाही चढतच क्रिकेटच्या सेव्ह्यातही व्यक्तिगत पराक्रमाला इतरांची सक्रिय सहानुभूति नेमेल तर त्याचा तितकासा उपयोग होत नाही. सहकारी चळवळीचे आधुनिक स्वरूप व संस्था ज्याप्रमाणे परदेशांतूनच इकडे आल्या आहेत तसाच क्रिकेटचा सेव्हही परदेशांतूनच येतो. ४०-५० वर्षांत आपल्या देशांत आलेला आहे. सहकारी चळवळी संघर्षाचा आरंभीचा पुरस्कार आणि प्रसार सरकारी कृपेने झाला, स्पेशल मामलेदार नेमून सरकारने केला तसेच क्रिकेटच्या सेव्ह्यास लोकाप्रियता मिळवून देण्यासाठी इलाखापति डॉर्ड हॅरिस, डॉर्ड विलिंग्टन इत्यादि गव्हर्नरांनी पुढाकार घेतला होता. सहकारी चळवळीत पदलेल्यांवर जशी सरकारी अंमलदारांची मर्जी एकवेळ होती तद्वतच क्रिकेटच्या सेव्ह्यात भाग घेणाऱ्यांना जी. आय. पी. फिंचा बी. बी. सी. आय. रेव्हेचे ऑफिसातून नोकऱ्या मिळत होत्या. अजूनही, शिक्षण-संस्थांत प्रवेश मिळण्यास क्रिकेट-नेपुण्य उपयोगी पडते. सहकारी चळवळीत कर्णधार म्हणून गोपाळराव देवघरानीं नांव मिळविले तसेच क्रिकेटच्या सेव्ह्यात दिनकरराव देवघरानीं देखील आपली क्रीत भरतसंदभर पसरविली आहे !

व्यावहारिक दृष्टीने सुद्धा पाहता हे साम्य अधिकच स्पष्ट होते. हे सहकारित्वाचे त्रीद-वाक्य क्रिकेटच्या टीममध्ये रोमरोमान्तु बिंबलेले असावे लागते तरच टीममध्ये जिवंतपणा व सामन्यामध्ये यश मिळते. सहकारी संस्थांचे घटनेत जसे सभासद, पंच कमिटी, चेअरमन व सेक्रेटरी तसेच क्रिकेटमध्ये देखील प्रेक्षक व कॅप्टन. सहकारी संस्थांचे ऑडिटर्स क्रिकेटमधील अंपायर्स. आर्थिक व्यवहाराची अनुभवपूर्ण माहिती असणारे, गांवात वजनदार म्हणून निवडून त्यांना पंच म्हणून नेमणे हे जसे सहकारी संस्थेत, तसेच वाक्विवार व उमेदीचे सेव्ह्यात निवडून टीम बनविणे हे क्रिकेटमध्ये कर्तव्य समजले जाते. जात गोत, वग वशिळा किंवा श्रीमतीकडे लक्ष देऊन निवडलेले पंच जसे निकामी ठरतात तसेच जातगोताकडे आणि वर्ग वशिल्याचे जोरावर टीममध्ये घुसविलेले पिचे दोईजड झाल्याने निरपयोगी होतात. केवळ जुनाट पंच म्हणून नेमलेल्या चेअरमनाप्रमाणेच वयाने बुद्ध झालेला कॅप्टन निष्प्रभावी उरतो. चेअरमन प्रमाणेच कॅप्टन हा टीमचा आत्मा आहे. पंचांनी जसे

स्वतः पुरतेच पाहून चालणार नाही तसेच टीममधील प्रत्येक सेव्ह्यातून आपल्या एकट्याच्या सेव्ह्यापुरतेच पाहून चालणार नाही. आपल्या कौशल्याचा जास्तोत जास्त फायदा टीमला देण्याचे त्यांचे धोरण हवे. पंच कमिटी ही जशी संस्थेचे कामकाज शिकण्याची शाळा नव्हे तसेच टीममध्ये घुसून मग क्रिकेटच्या सेव्ह्याची तर्चे शिकू पहाणे वेढेपणाचे आहे. निवडून आलेल्या पंचांनी सर्वज्ञतेचा टेंभा वेळीं अवेळीं मिरविणे मूर्खपणाचे, तद्वतच टीममधला प्रत्येक जण सेव्ह्याच्या सर्व बाजूंत पारंगत असतो असे समजणे व्याभिमानाचे बोलक आहे. शेवटी सहकारी संस्थांचा ऑडिटर जसा निर्बाध, निष्पत्तेने हिशेब तपासणारा असावायस हवा तसाच अंपायरही निःपक्षपाती व निष्ठुर सत्य सांगणारा हवा. ऑडिटरप्रमाणेच तो मर्मज्ञ आणि विषयांत पारंगत असला तर अन्याय होण्याची भीती नसते.

या तुलनेवरून सहकारी चळवळीत कामे करणारांना क्रिकेटच्या सेव्ह्यातील मर्म व क्रिकेटच्या सेव्ह्यातून सहकारी व्यवहारातील व संस्थांमधील आत्मा कशांत आहे हे स्पष्ट होईल अशी आशा आहे.

वॉर बॉडसच्या स्वरूपांत बक्षिसे

मुंबई आर्ट सोसायटीच्या युद्धकालीन दुसऱ्या कलाप्रदर्शनांचे उद्घाटन मुंबईच्या गव्हर्नरांनी गेल्या शुक्रवारी केले. यशस्वी कलावंतांस विन व्याजी वॉर बॉड व पोस्टल कॅश सर्टिफिकेटे ह्यांचे स्वरूपांत बक्षिसे देण्यांत आलीं.

दारुबंदीविषयी फेडरल कोर्टाकडे अपील—परवानगी नाकारली
अबकारी अॅक्टाखाली एक जाहीरनामा काढून मुंबई सरकारने दारुबंदी अंमलांत आणली. ह्यासंबंधीच्या कायदेशीरपणाचा प्रश्न मुंबई हायकोर्टापुढे आला, तेव्हा हायकोर्टाने प्रस्तुत जाहीरनामा अबकारी कायद्याचे कक्षेत घेत नाही, असा निर्णय दिला. मुंबई सरकारने त्यानंतर एक गव्हर्नर्स अॅक्ट जाहीर करून, दारुबंदी अबकारी कायद्याचे कक्षेत आणली, व पूर्वीचाच पुनः जाहीरनामा काढला. दारुबंदीचा कायदाच मुळी प्रांतिक सरकारचे अधिकारांत नाही, असे हायकोर्टाने आधीच मत दिले होते, परंतु तो त्याचा निवाडा नव्हता. फेडरल कोर्टाकडे अपील करण्यास प्रांतिक सरकारने परवानगी मागितली, परंतु अपील करण्यास मुद्दाचे नसल्याने हायकोर्टाने परवानगी सर्टिफिकेट देण्याचे नाकारले.

आमचेव्यांच्या किमती कां वाढल्या ?

सरकारची युद्धविषयक मागणी पुरी केल्यामुळे आमचेव्यांचा पुरवठा कमी पडला. परंतु दोन आठवड्यांत पुरेसा पुरवठा होईल.

जर्मन सैनिकांसाठी ढब सिमार

हॉलंडमधील सिगारच्या कारखान्यांसारखे जर्मन लष्करास दरमहा ५ कोटी सिगार पुरवावे लागतात. त्यापैकी ४ कोटी सिगार सध्या हॉलंडमध्येच असलेल्या जर्मन सैनिकांस लागतात, असे म्हणतात. १ कोटी सिगार बेल्जम व फ्रान्समध्ये पाठविण्यांत येतात.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२० नोव्हेंबर, १९३५ पासून)

३%

सरकारी आणि निमसरकारी रोखे

५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	११२-५
४% १९४३	१०४-९
३% विलमुदत	९५-१
३% १९४४-५०	१०२-०
३% (१९६३-६५)	९३-७
२% १९४८-५२	९६-५
४% पोस्ट टूट (लाभ मुदत)	१०८-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुदत)	१०७-१२
५% न्हेसर कर्ज (१९५३-६३)	११३-०
५% न्हेसर कर्ज (१९५५)	१२३-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा भागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा

पसूल झालेले मांडवल व कंसांनंतरचा आकडा वार्षिक डिव्हिडेंड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४२-८
बँक ऑफ चरोडा (१००-५०) १०%	१०५-१२
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४५-१५
इंजिनियरिंग बँक (५००) १२%	१५०-०
बचि मॉ. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व्ह बँक (१००) ३%	१०५-१२

वीज

बचि ह्यूजे ऑर्डि. (५०) १३%	१३०-४
कराची (१००) ९%	२१५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१५-०
टाटा पॉवर ऑर्डि. (१०००) ५%	१५०७-८
आय थॅली ऑर्डि. (१०००) ७%	१६४०-०

रेल्वेज

वॉड-बारामती (१००) ४%	१०२-०
पाचोरा-जामनेर (१००) १%	६०-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) १%	९९०-०
तापी थॅली (५००) ८%	६८७-८

हतर

बेलापुर छुगर (५०) १० रु.	२०५-०
इन्फ्लेक्टेड टूट (१००-५०) २ रु.	४६-०
शिया स्टीम (१५) १ रु.	२०-४
न्यू इंडिया विमा (४५-१५) १ रु.	४१-४
ओरिएण्टल विमा (२००) १२५ रु.	३९०५-०
टाटा आयर्न प. मे. (१५०) ६%	२१५-०
टाटा आयर्न दु. मे. (१००) १८ रु. १० आ.	१४९-८
टाटा आयर्न ऑर्डि. (४५) १५ रु.	३६४-०
टाटा आयर्न डिफंड (३०) ४५ रु. ११ आ. ३ पै.	१८२५-०
बसोसिपेटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१४२-०

सोने-चांदी

सोने (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	४२-१-०
चांदी प्रत्येक १०० तोळ्यास	६३-२-६

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लिमिटेड

सर्व तऱ्हेचा बँकिंगचा व्यवहार केला जातो
बँकेची शेअर-विक्री चालू आहे

मुख्य कचेरी
लक्ष्मी रोड, पुणे.

मुंबई शाखा

पुणे शाखा

दलाल स्ट्रीट, कोट

डेकन जिमखाना

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, सरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

९२३ ए, लक्ष्मी रोड, पुणे २.

दहा हजार रुपयांची घड्याळें बक्षिस

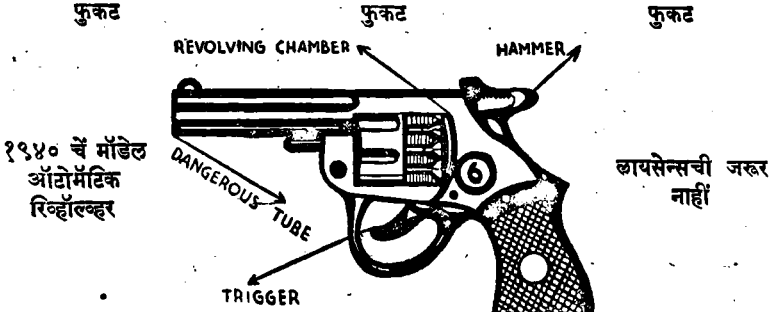
“जोहरे हुरन” ह्या आमच्या प्रसिद्ध रजिस्टर्ड औषधाच्या वापरण्याने शरीराच्या कोणत्याही भागावरील केस कांहींही जास्त न होतां नाहीसे होतात आणि जन्ममर पुन्हां कधीही त्या डिकाणी ते येत नाहीत. औषध लावलेली जागा रेशमासारखी मऊ, नरम व सुंदर होऊन जाते. वाटलीची किंमत फक्त रु. १४ आणे. ह्या औषधाच्या प्रसिद्धीखातर प्रत्येक वाटलीबरोबर एक फॅन्सी रिस्ट वॉच फुकट पाठवण्यांत येते. हे घड्याळ अत्यंत सुंदर व मजबूत आहे. सौंदर्य व मजबूती ह्या विषयांची दहा वर्षांची गॅरंटी देण्यांत येते आणि गॅरंटीचा करारनामा प्रत्येक घड्याळाबरोबर पाठवण्यांत येतो.

सूचना—माल पसंत न पडल्यास त्याचा किंमत परत केली जाते. तीन वाटल्या एकदम पेणागांस टपाल ह्येरील माफ आहे आणि तीन घड्याळें बक्षिस मिळतात.

पत्ता—लंडन कमर्शियल कंपनी

पोस्ट बॉक्स नं. २७ (A. P.) अमृतसर—Amritsar.

फॅन्सी रिस्ट वॉचेस

१९४० चें मॉडेल ऑटोमॅटिक रिव्हॉल्व्हर

STEVEN/ CO. CROWELL COHN U.S.A.

रिव्हॉल्व्हरचा आकार वरील चित्रांत दाखवल्याप्रमाणें आहे. सन्यासुन्या रिव्हॉल्व्हरप्रमाणें दिसण्यांत असून त्याचा तसाच आवाज होतो. त्याचें वजन १५ औंस आणि लांबी ७ इंच आहे. नळीमध्ये ६ काडतुसे राहतात आणि तीं एकामागून एक उडवतां येतात. त्याच्या मोठ्या आवाजांन जंगलीं श्यामवेदि घायरून पळतात आणि चोर व शत्रू हांपासून रक्षणास तो उपयोगी आहे. ७७७ नंबरच्या रिव्हॉल्व्हरची किंमत ४ रु. ८ आणे आहे आणि त्याच्या बरोबर १५ काडतुसे असतात. नं. ८८८ चें रिव्हॉल्व्हर उत्तम पोलादाचें असून त्याची किंमत ५ रु. १३ आणे आहे. त्याच्याबरोबर २५ काडतुसे येतात. जादा १,००० काडतुसांची किंमत ३ रु. पट्ट्यासह पेटीची किंमत १ रु. १२ आणे. रिव्हॉल्व्हरसाठी तेल किं. १२ आणे. टपाल हॅशॉल वेगळें.

फुकट—प्रत्येक रिव्हॉल्व्हर बरोबर दोन फॅन्सी रिस्ट वॉचेस फुकट बाक्षिस दिलीं जातात. तीन रिव्हॉल्व्हर एकदम वेणारंस सहा धड्याळें बाक्षिस आणि टपाल हॅशॉल माफ.

पत्ता:—अमेरिकन पिस्तुल कंपनी
पोस्ट बॉक्स नं. २७ (A. P.) अमृतसर (India.)

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व व्रिणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६ शनवार पेठ, पुणे २.

कामगार बांधी तेल
श्रीरामणी तेल
आवल्या तेल

कोई खात रहाते, कैसे मभवत होतात,
 पळण्याचे बंद होतात व मळ रहातात.

१०९

श्री बाबू कलकत्ता ट्रेडींग क (मुंबई)

तयार करीत आशा करून देत आहोत की वळकट
 तेवणारी स्वर्णित उत्तम!

पोखाल
ब्लू क्लथ पावडर

पोखाल (बॅन्ड को (रजिस्टर्ड) पूना सिटी

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदे शिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.
 मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
 फीसह सर्व ११० रु. मुदत. १ वर्ष
परराडकर टेलर्स अँड केडिमी, ६७१ सवाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
 Electro-plater & Manufacturer of Sporting
 Trophies, Medals, Cups etc.
 - - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
 POONA CITY.

For Collegians
 Wooden & Iron Furniture
 FOR SALE AND HIRE
 Your Popular Old Shop
SHEVAK BROS.

Work-Shop Address:
 153 Kasaba,
 Poona 2

Branch No. 1
 Shevak Quarters,
 near Fergusson College
 Poona 4

अर्थ ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

अर्थशास्त्र

लेखक—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
 पुष्टसंख्या सुमारे ३००; किंमत १ रुपये
 या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
 आहे.

**महापुढाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
 स्वतःची सात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.**

बंवाचे
 माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
 चौक,
 पुणे

हे पत्र पुणे, पेट भांडुडा घ. नं. ११५/१ आर्यभूषण छापखान्यात रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
 रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' भांडुडा, घ. नं. १२५/११, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.